

	Wijde in den dag.	Diepte slagbalk onder A. P.	Schut- lengte.
	Ellen.	Ellen.	Ellen.
Geersluis met één paar deuren in de Kleine Watering	2.85	1.46	
idem idem in de Grootte Watering	3.50	1.45	
idem idem bij het Marktveld	2.65	1.08	
idem idem in de Wassenaarsche watering	2.85	1.76	
idem idem in de Korte watering	2.56	1.45	
idem idem in de Veer-watering	2.95	1.48	
idem idem in de Dobbe-watering	2.76	1.48	
idem idem in de Voorwatering	2.66	1.55	
Geersluis in de Korte Vliet met 3 openingen, waarvan twee gesloten door schuiven, samen	5.20	2.50	
in ééne opening gesloten door één paar deuren	3.45	1.70	
Geersluis met één paar deuren in de Bosch- uizer watering	2.80	1.66	
Geersluis in de Nieuwe Vaart met 2 openingen gesloten door één paar deuren	3.80	2.20	
Neksluis met twee paar deuren in de Vliet	3.81	2.36	52
Geersluis met één paar deuren in de Philo- sophen sloot	3.40	1.77	
idem idem in de Stadssloot	3.16	1.45	
idem idem in de Rijndijksloot	3.30	1.54	
idem idem in de Roomburgerwatering	3.00	1.51	

SLUIZEN IN DEN MORSCHDIJK ENZ. BIJ LEYDEN.

		Wijlde in den dag.	Diepte slaghuik onder A. P.
		Ellen.	Ellen.
a.	<i>Keersluis met één paar deuren in den Morschdijk ten noorden van het Hangsche Schouw</i>	2.83	1.74
b.	<i>Idem idem ten zuidoosten van het Hangsche Schouw</i>	3.05	1.59
c.	<i>Idem idem meer zuidoostwaarts</i>	2.50	1.51
d.	<i>Idem idem op het Galdewater</i>	2.60	1.57
e.	<i>Idem idem bij de Morschpoort.</i>	2.77	1.72
f.	<i>Idem in den Singel bij de Rijnsburgsche poort</i>	2.84	1.92
g.	<i>Idem in den Maredijk bij de Marepoort.</i>	2.58	1.82
h.	<i>Idem in den Maredijk op de Poelwatering.</i>	2.55	1.82
i.	<i>Idem in de Pastoorwatering te Oegstgees</i>	2.55	1.28

BEMALINGSWERKTUIGEN VAN DEN HAARLEMMERMEERPOLDER.

	Leeghwater.	Croquis of Lijnden.
<i>Aantal ketels, Cornwalsche.</i>		10
" " <i>Bouilleurs.</i>	5	
<i>Spanning van den stoom boven de dampkringsdrukking</i> <i>(in atmosferen).</i>	3	3
<i>Aantal pompen</i>	11	8
<i>Aantal pompen, waarmede gewoonlijk gewerkt wordt.</i>	9	7
<i>Middelijl der pompen</i>	1.60 <i>el</i>	1.85 <i>el</i>
<i>Gemiddelde hoogte van opbrengst.</i>	4.50 "	4.50 "
<i>Twee stoomcylinders in elkander staande:</i>		
<i>de binnenste in middelijl</i>	2 14 "	2.14 "
" <i>buitenste " " "</i>	3.63 "	3.63 "
<i>IJzerdijl van den binnencylinder.</i>	0.045 "	0.045 "
" " <i>buitencylinder.</i>	0.038 "	0.038 "
<i>Slagengte der pompsuigers, overeenkomende met die</i> <i>van den stoomzuiger</i>	2.85 "	2.85 "
<i>Aantal slagen, dat de machine gewoonlijk maakt per</i> <i>minuut.</i>	6	6 tot 6½

	Leeghwater.	Croquis of Lijnden.
Aantal ketels, Cornwalsche		10
" " Bouilleurs.	5	
Spanning van den stoom boven de dampkringsdrukking (in atmosferen)	3	3
Aantal pompen	11	8
Aantal pompen, waarmede gewoonlijk gewerkt wordt.	9	7
Middellijn der pompen	1.60 el	1.85 el
Gemiddelde hoogte van opbrengst.	4.50 "	4 50 "
<i>Twee stoomcylinders in elkander staande:</i>		
de binnenste in middellijn	2 14 "	2.14 "
" buitenste " "	3.63 "	3.63 "
IJzerdikte van den binneencylinder	0.045 "	0.045 "
" " buitencylinder	0.038 "	0.038 "
Slaglength der pompzuigers, overeenkomende met die van den stoomzuiger	2.85 "	2.85 "
Aantal slagen, dat de machine gewoonlijk maakt per minuut	6	6 tot 6½
<i>De stoom werkt gewoonlijk met de volle spanning over ½ van de slaglength, en wel onder den zuiger van den binneencylinder, wordt dan afgesloten en werkt verder bij uitzetting. Bij het dalen van de stoom- zuigers bestaat er gemeenschap tusschen het onder- einde van den binneencylinder en de boveineinden van de beide cylinders, terwijl onder den zuiger van den buitencylinder voortdurend een luchtledig is.</i>		
<i>De afgewerkte stoom wordt gecondenseerd.</i>		
Aantal kub. ellen water door elke pomp per slag op- gebragt.	5	6½
Nuttig vermogen, dat de machine gewoonlijk uitoeft, in paardkrachten.	270	285

De zeeoevering bestaat uit de duinketen, die zich langs de westkant van het vaste land van Zuidholland onafgebroken uitstrekt van de grens der provincie Noordholland tot de aansluiting aan den Nieuwelaarschen dijk, loopende langs de rivier het Schurp bij den Hoek van Holland.

De zeeoevering bestaat uit de duinketen, die zich uitstrekt van het kanaal tot waterschap van Rijnsland boezem, dat bij Katwijk in de Noordzee uitvult.

De sluizen te Katwijk stellen de aansluiting tusschen de ter weerszijden gelegene duinketen als doorgaande waterkeering daar.

De Hoogheermeerschappen Rijnsland en Delfland onderhouden de duinen en eieren voor zooveel deze zich bevinden in greuzen van kus waterschap bevinden, door heide- en stroopelandschap, en het water van de zee af te houden.

De zeeoevering bestaat uit de duinketen, van de grens der provincie Noordholland tot de uitwateringsluisen te Katwijk is 14750 el; van het kanaal te Katwijk tot de doorgaaring van den Hoek van Holland 32350 el ongeveer.

HOOGHEEMRAADSCHAP RIJNLAND.

Noordholland
Haarlemmermeerpolder.
Lisserbroekpolder.
Huigslooterpolder.

Zuidholland.

Noordzijderpolder.
Hoogeveensche polder.
Lageveensche polder.
Lisserbroekpolder.
Lisserpoelpolder.
Zemelpolder.
Berg- en Daalpolder.
Zwetterpolder.
Polder Boekhorst.
Polder de Zandsloot (boezemland).

Metkerpolder.
 Boddelpolder.
 Polder de Bonte Kriel.
 Rooversbroekpolder.
 Hellegatpolder.
 Floris-Schouten-Vrouwenvoerpolder.
 Roodenmolenpolder.
 Luizenmarktpolder.
 Hoogveegpolder.
 Polder Elsgest.
 Klinkenbergpolder.
 Warmondendam- en Alkenademij.
 Simonspolder.
 Verreijde Hof-, Groot en Klein
 drie waterstaatkundige polders
 Kooyepolder.
 Tuinder of Kuypespolder. (Zest)
 Kaagerpolder.
 Aderpolder.
 Buurterpolder.
 Veender en Lijkerpolder buiten
 Drooggemakte Veender en Lij
 Hoornpolder.

Polder Waterloos.
 Zweilanderpolder.
 Lakerpolder.
 Zwanburgerpolder.
 Voorhofpolder.
 Polder Morsebel.
 Hornespolder.
 Polder Kamphuizen.
 Polder Oudenhof.
 Pesthuispolder.
 Polder Marendijk.
 Kikkerpolder.
 Oeverveerpolder.
 Klaas Hennepoelpolder.
 Veerpolder.
 Polder Broek en Simonjes.
 Slach of groote en kleine Stadspolder.
 Zijllaan en Meijepolder.
 Polder Boterhuk.
 Rooide polder.
 Vrouwe Vennepoelder.
 Drooggenaeakte Akkersloot-, Hertogs- en Blijverspolder.
 Blauwe polder.

Frederikspolder.
 Hoogmadsche polder
 Piespolder.
 Boschpolder.
 Munnikenpolder.
 Kalkpolder.
 Huis ter Doespolder.
 Polder Achthoven.
 Doespolder.
 Voorojsche polder.
 Koopolder.
 Vriëtpolder.
 Lagenswaardsche en Bruinmadsche polder.
 Hondsdijcksche polder.
 Gecomineerde Ruijgelaansche en Zonne-
 vinderpolder. }
 Oostdorper en Huis ter Weerpolder.
 Onmedijdsche polder.
 Stevenshofjespolder.
 Noord-Hoflandsche polder.
 Bosch en Gasthuispolder.
 Rundenburger en Cronesteinsche polder.

*brengen hun water
op den Wassenaarschen
boezem.*

*brenghen hun water
op den
Vlietboezem.*

De polders op de kaart hebben de kleur van den boezem, waarop zij uitwateren, in verschillende tinten.

Polders, door een bie van donkerder tint omgeven, brengen het water niet rechtgeest op den boezem, maar eerst op een anderen polder, of op een gemeenschappelijke binnenboezem. De alzoo bij elkander behorende polders hebben gelijke tint.

Hooge gronden, boezem- en vlietlanden zijn niet gekleurd.

Voorberezen van molens, al zijn zij ook door een sluisje met wachtdeur van den boezem gescheiden, zijn voorgesteld als tot dien boezem behorende.

Molensluizen en inlaatduikers zijn niet in het rood aangewezen.

Tot meer duidelijke aanwijzing van de boezemwateren zijn daarbij de benamingen in het rood gesteld.

+ Schepradwatermolen.
 x Vijzelwatermolen.
 < Stoomgemaal met aanwijzing van het aantal paardkrachten.
 De onder het stoomgemaal geplaatste letter geeft het bemalingswerktuig aan.
 p. pomp.
 + Kleine watermolen.
 x Uitwateringslus (U. sl.).
 < Schutsluis (S. sl.).
 o-o Duiker onder door een waterleiding.
 → Peilschaal.
 x.p Zomerpeil van polders.
 w.p Winterpeil van polders.
 o,oo Cijfers zonder voorafgaande letter geven terreinshoogten aan.
 Straat-, grind-, schulpwegen, enz.
 Spoorwegen.
 De grootte der polders is gegeven in Bunders, volgens meting op de kaart.
 Getallen, met het teeken + of — er voor geplaatst, geven hoogten aan in elken
 been of beneden Amsterdamsch peil (A.P.).

Rijnlands bezem. (Wassenaarsche-, Vlietbezem.)

Opperlakte van den bezem ongeveer 3550 B.

Opperlakte der polders, die op den bezem uitwateren ongeveer 77150 B.:

bezemland ongeveer 14200 B. (daarignogden zijn hieronder niet begrepen). Ook ontvangt de bezem het water van het Grootwaterschap van Woerden.

De gemiddelde waterstand, over de tien jaren 1857 tot 1866, vaargeenomen aan de peilschaal te Oudeveerling, was = 0.54.

Buitengewone standen van den bezem, gedurende de genoemde jaren:

11 November 1866	0.11 $\frac{1}{2}$.
1 Juli 1858	0.89.

en vóór de droogmaking van het Haarlemmeer:

Storm van 29 November 1836	{ Overtoom . . . + 0.77.
	{ Oudeveerling . . . + 1.10.
Storm van 25 December 1836	{ Overtoom . . . + 1.57.
	{ Warnard . . . + 0.92.

Stempelpcil = 0.57 $\frac{1}{2}$. Wanneer, tusschen 1 Maart en 1 September, de bezem daalt tot die peil, wordt te Halfweg en te Katwijk de lozing belet; hetzelfde peil geldt voor het vee der vijf laten der uitwatering bij rijing van den bezem.

Peil voor inlaten van water uit den IJssel, van 1 Met tot 1 October, = 0.65.

Maalpeil voor de polders ten zuiden van den Rijn = 0.27 $\frac{1}{2}$. De sluizen in den Zuidzijden of Hoogen Rijnzijdt worden bij hoogen bezemstand dijt gezet. Van de bezemwateren, die aldus afgesloten worden, staan er den eenige geheel op zich zelf, terwijl andere, naarmate ze onderling gemeenschap hebben, onzerlijke groepen vormen, waarvan die, welke op dijt blad voorkomen, de namen dragen van Wassenaarschen- en Vlietbezem.

De kaden langs den bezem hebben een hoogte van = 0.22 tot + 0.70.

De zuidzijde of hooge Rijnzijdt reikt onderhouden tot + 0.95, om met den Wiericke of Prinse Zijdt, die dezen dijt met den IJsseldijt verbindt, naar den Rijn te lozen.

De bezem waterkering te vormen voor de landen bezuiden den hoogen Rijnzijdt, bij eenze doorbraak in den noorder Lekdijkt of in de dijken langs het IJ.

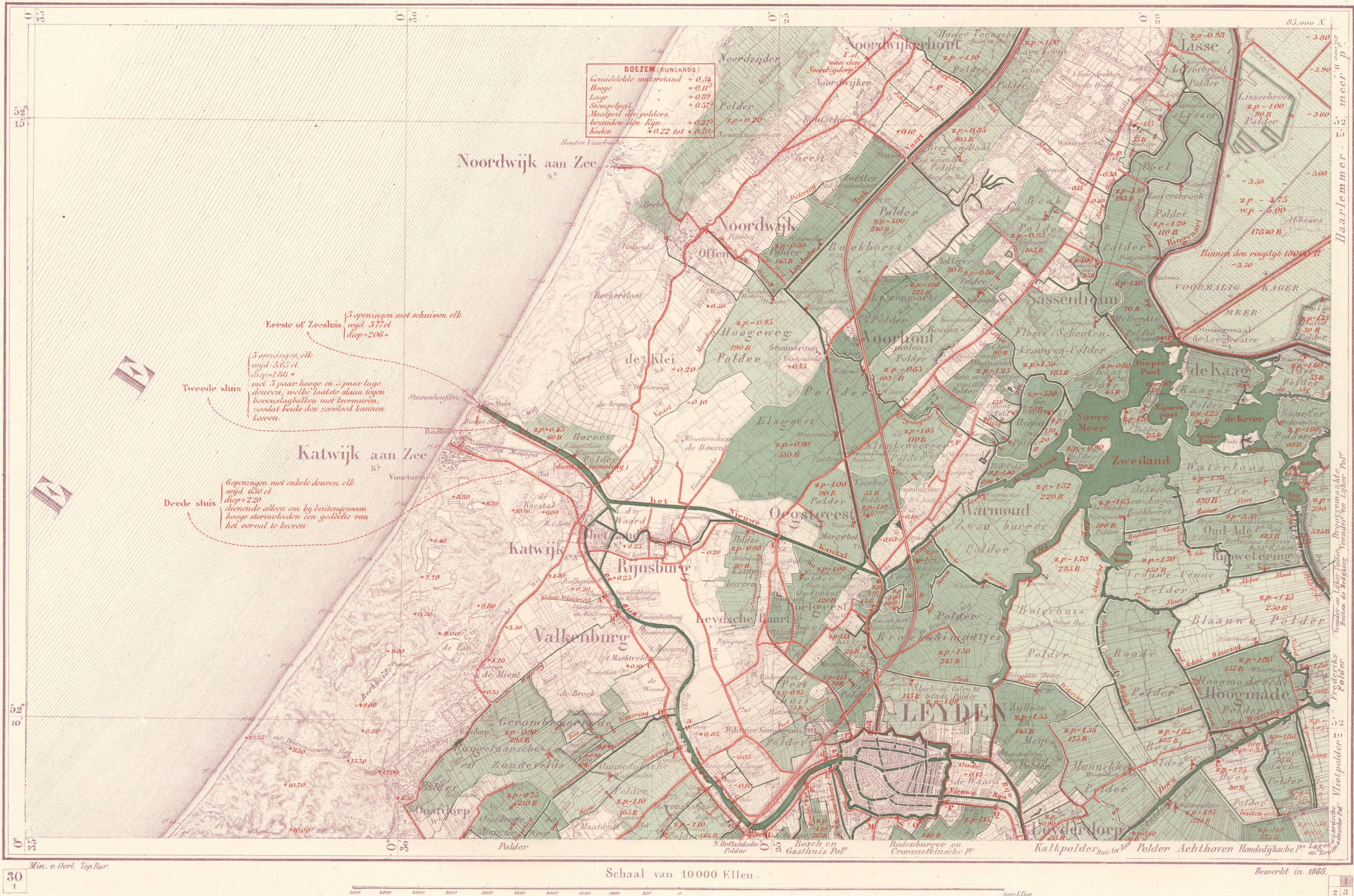
De bezem ontlast zich op het IJ door vijf sluizen te Spaarndam, waarvan drie tevens schutsluizen zijn, en één uitsluitend bestemd is voor het stoomgemaal; en door drie sluizen te Halfweg, waarvan één tevens voor het stoomgemaal dient; en op de Noordzee door de uitwateringsluis aan het einde van het Katwijksche kanaal;

en op den IJssel door vier sluizen te Gouda, waarvan twee tevens schutsluizen zijn, en één uitsluitend dient voor het stoomgemaal.

Bij onvoldoende natuurlijke lozing wordt de bezem afgevoeren door drie stoomschepcraderwtuigen, waarvan één te Spaarndam, één te Halfweg en één te Gouda. De standen van den bezem, waarbij deze werktuigen in dienst worden gesteld, zijn:

<i>De gemiddelde waterstand, over de tien jaren 1857 tot 1866, is geweest:</i>	
<i>In het IJ te Spaarndam.</i>	<i>{ de vloed. + 0.10.</i> <i>de eb - 0.23.</i>
<i>In het IJ te Halfweg . .</i>	<i>{ de vloed. + 0.08.</i> <i>de eb - 0.22.</i>
<i>In de Noordzee te Katwijk</i>	<i>Zie waterstanden aan zee.</i>
<i>In den IJssel te Gouda . .</i>	<i>{ de vloed. + 1.02.</i> <i>de eb - 0.27.</i>

<i>Waterstanden te Kwijk aan Zee, over de tien jaren 1857—1866:</i>	
<i>gemiddelde vloed</i>	<i>+ 0.85;</i>
<i>„ eb</i>	<i>- 0.72.</i>
<i>De hoogste waargenomen vloed was:</i>	
<i>3 December 1863</i>	<i>+ 3.50.</i>
<i>De laagste waargenomen eb was:</i>	
<i>16 Januarij 1864</i>	<i>- 1.60.</i>

De breedte is zeer verschillend en bedraagt gemiddeld:				
ter	hoogte	van	het	dorp
Noordwijk	kerhout	. . .	1000	el.
Noordwijk	aan	Zee	. . .	600 "
Katwijk	{	benoorden.	. . .	700 "
Katwijk	{	bezuiden	. . .	1500 "
Wassenaar		2700	el.	

Ook de hoogte is zeer ongelijk. De laagste punten liggen ongeveer + 6.00
+ 8.00.
Sedert het jaar 1843 wordt het strand van Kijkduin tot den Hoek van
Holland jaarlijks gemeten. Hiertoe zijn op het strand op afstanden van 1000 el
trandpalen geplaatst. De meting geldt zoowel den voet van het duin als de
cog- en laagwaterlijnen.
De uitkomsten worden geregeld in daartoe bestemde registers bijgeschreven.

POLDERS, ENZ.

Polders.

Op de kaart is de waterstaatkundige toestand geteekend. De administratieve uideeling is boven de kaart omschreven.

Hoogheemraadschap Rijnland.

Zie voor de polders, die tot het Hoogheemraadschap behooren, de opgaven oven de kaart.

Het Hoogheemraadschap heeft te zijnen laste het onderhoud van eenige en et toezigt op al de werken, die behooren tot den algemeenen waterstaat van Rijnland, en heeft eenigermate toezigt over de huishoudelijke belangen van elkken in het Hoogheemraadschap gelegen polder.

Tot de werken van Rijnlands algemeen waterstaat behooren de dijken en andere waterkeeringen, onverschillig door wie deze worden onderhouden, de huizen, die op zijne kosten worden beplant, de gemeene boezem, de bruggen en ehige wejen.

Aan Dijkgraaf en Hoogheemraden is opgedragen het toezigt over verveeningen en ontgrondingen.
De oprichting van het Hoogheemraadschap dagteekent reeds van voor 1255.
Het tegenwoordig reglement van bestuur is vastgesteld bij Koninklijk besluit van 6 Julij 1857 (Staatsblad n°. 90).

VERVEENINGEN EN DROOGMAKERIJEN.

De Haarlemmermeerpolder. Het sedert 1852 drooggemaakte Haarlemmermeer is ontstaan door de uitbreiding en vereeniging van verschillende kleine meren, als het Oude Haarlemmermeer, het Leidsche meer, het Oude meer en het Spieringermeer, welker gezamenlijke oppervlakte, volgens Bolstra, achtereenvolgens zou zijn geweest:

in 1531	5600 B.	in 1687	15410 B.
" 1591	10570 "	" 1740	16600 "
" 1647	14450 "	" 1808 was zij	17775 "

Leeghwater leverde het eerste volledige plan tot droogmaking in 1641, waarbij 160 molens, 4 hoog opmalende, werden noodig geacht.

Vele andere plannen werden ontworpen, waarvan echter geen tot uitvoering kwam. De stormen van November en December 1836 toonden op nieuw de hooge noodzakelijkheid aan tot betuigeling van het Haarlemmermeer; door het opgestuurde meerwater ontstond toen groote schade en werden vele velders overstromd

Door de droogmaking werd de oppervlakte van Rijnlands boezem van bijna 22500 en ongeveer 1200 P. gekraakt.

Later werd zij door de droogmaking van het Lutkemeer en den Oostenderpoel tot 3550 B. verminderd.

De nadeelen van het verkleinen van Rijnlands boezem zijn opgeheven door het bouwen van 3 stoomgemalen tot het afmalen van den boezem, en door de verbetering van de uilwatering bij Katwijk; alsmede door het geven van ruime gelegenheid tot het inlaten van zoetwater uit den IJssel bij het stoomgemaal te Gouda.

De ringdijk der droogmakerij, lang 59500 el, thans hoog + 0.70 tot + 1.70, werd gesloten in het begin van Juni 1848. De droogmaking is geschied door middel van 3 stoomponpwerktuigen: de Leeghwater, de Lijnden en de Cruquius. De Leeghwater begon te werken 7 Juni 1848, de Lijnden 1 April 1849 en de Cruquius 19 April 1849. Het Meer was droog tegen het einde van Juni 1852.

De Lissbroekpolder (afgesneden gedeelte), gelegen binnen den ringdijk van den Haarlemmermeerpolder, wordt verveend krachtens concessie verleend bij Koninklijk besluit van 7 Februarij 1855, n°. 64, en volgens de algemeene voorwaarden voor het vereenen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 3 Mei 1860, n°. 65. De vereening moet geschieden binnen 40 jaar na laatstgemeld besluit.

De Groote Hemmeerpolder is drooggemaakt in 1624, volgens octrooi van 22 December 1623.

De Drooggemaakte Veender en Lijkerpolder, drooggemaakt in de jaren 1781—1784, volgens octrooi van 5 Maart 1744.

De Drooggemaakte Akkersloot-, Hertogs- en Blijverspolder, drooggemaakt in het jaar 1816, volgens octrooi van 12 Februarij .1791.

VERWIJZING.

Uitvoerige opgaven omtrent het beheer der polders, enz. en in het algemeen omtrent waterstaatsaangelegenheden worden gevonden in het werk: De zeeveringen en waterschappen van Noordholland door Mr. G. de Vries, Az. Haarlem, Johanres Enschedé en Zonen. 1864.

Beschrijving van den Waterstaat van het Hoozheemraadschap Rijnland door A. van Egmond. Nieuwe Verhandelingen van het Bat. Genootschap voor proef. wijsb. te Rotterdam, tweede reeks, eerste deel, tweede stuk.

Bijzonderheden omtrent de droogmaking van het Haarlemmermeer vindt men in: De droogmaking van het Haarlemmermeer, door Jhr. Mr. Gevers van Endegeest.